

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания / Б.Г. Ананьев. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 486 с.
2. Артемьева Е. Ю. Психология субъективной семантики / Е.Ю. Артемьева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 128 с.
3. Барабанщиков В. А. Психология восприятия: Организация и развитие перцептивного процесса / В.А. Барабанщиков. – М.: Когито-Центр; Высшая школа психологии, 2006. – 240 с.
4. Бехтель Э.Е. Контекстуальное опознание / Э.Е. Бехтель, А.Э. Бехтель. – СПб. : Питер, 2005. – 336 с.
5. Гений и творчество: Основы теории и психологии творчества / С.О. Грузенберг – М.: КРАСАНД, 2010. – 264 с.
6. Леонтьев А.Н. Ощущения и восприятие как образы предметного мира / А. Н. Леонтьев // Познавательные процессы: ощущения, восприятие / Под ред. А. В. Запорожца, В. П. Зинченко. – М., Педагогика, 1982. – С. 32–50.
7. Найссер У. Познание и реальность / У. Найсер. – М., Прогресс, 1981. – 230 с.
8. Нефедов А. Нелинейная психология. Квантовые принципы в принятии решений / А. Нефедов. Режим доступа: <http://quantmagic.narod.ru/volumes/VOL612009/p1201.html>
9. Поляков С. Э. Феноменология психических репрезентаций / С.Э. Поляков. – СПб. : Питер, 2011. – 688 с.
10. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн – СПб. : Питер, 2001. – 720 с.
11. Энгельмейер П. К. Теория творчества / П.К. Энгельмейер. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, СПб. : Северо-Запад, 2009. – 256 с.

Била И. Н. ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПРИЯТИЯ, ИХ РОЛЬ В КОНСТРУИРОВАНИИ РЕАЛЬНОСТИ

В статье анализируются особенности восприятия через призму субъективности, индивидуальности. Прослеживается роль индивидуальных характеристик восприятия в творческой деятельности субъекта.

Ключевые слова: восприятие, субъективность, творчество.

Bila I. N. INDIVIDUAL FEATURES OF PERCEPTION, THEIR ROLE IN REALITY CONSTRUCTION

In the article we analyze the peculiarities of perception though the lens of subjectivity and individuality. We can clearly see the role of every individual characteristic in creative activity of the subject.

Keywords: perception, subjectivity, creative activity.

УДК 159.955

Ваганова Н. А. (м. Київ)

**РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО СПРИЙМАННЯ
В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ**

У статті представлено результати дослідження психологічних особливостей творчого сприймання і розуміння дошкільниками сюжетних картин. Показано, що розвиток художнього сприймання у дошкільному віці відбувається за декількома напрямками – розвиток естетичного сприймання, формування естетичних почуттів та розвиток здібності до інтерпретації картин, розумінню зображеного.

Ключевые слова: творче сприймання, розуміння, естетичний розвиток, дошкільний вік.

Постановка проблеми. Дитяча творчість відображає навколишній світ, як на основі безпосереднього його сприймання, так і в результаті знайомства з творами мистецтва й літератури. Відзначаючи вплив мистецтва на естетичний розвиток дітей, вітчизняні психологи й педагоги великого значення надають саме емоційно-художньому пізнанню світу і розглядають естетичне сприймання як емоційне пізнання світу, що починається з відчуттів, а вже надалі спирається на розумову діяльність. При цьому особлива увага приділяється розвитку естетичних відчуттів, смаків, потреб та інтересів дитини саме в дошкільному віці, в якому естетичне сприймання носить специфічний характер й відрізняється емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом і пізнавальною активністю дітей, що обумовлено їх віковими особливостями.

Виклад основного матеріалу. Вирішальну роль в здійсненні естетичного розвитку дітей грає естетичне виховання, яке можна охарактеризувати як складний і тривалий процес, коли діти отримують перші художні враження, залучаються до мистецтва, опановують різними видами художньої діяльності. За визначенням педагогічного словника, *естетичне виховання* – це складова частина виховання, що направлена на формування художньо-естетичної свідомості, здатності сприймати і оцінювати естетичні явища в мистецтві і дійсності. Це цілеспрямована, систематична дія на особистість з метою її естетичного розвитку, формування творчо активної особистості, здатної сприймати і оцінювати прекрасне, а також мати потребу в творчості, естетичній діяльності, перетворенні дійсності за законами краси [4].

Розглянемо такі основні поняття як «естетичний розвиток», «естетичне відчуття», «естетичне сприймання», «естетична свідомість», «естетична оцінка», «естетичний інтерес», «естетична потреба», «естетична діяльність».

Естетичний розвиток – це тривалий процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості і естетичної діяльності особистості. Цей процес має різні етапи і рівні, обумовлені віковими і соціальними чинниками, і здійснюється в результаті творчого засвоєння естетичного досвіду і за допомогою різних форм.

Естетичне відчуття – це суб'єктивне переживання оцінного відношення до естетичного предмету або явища, що виражається в естетичній «насолоді» формою і змістом у процесі споглядання або діяльності; характеризуються складністю, глибиною і різноманітністю змісту.

Естетичне сприймання – це процес відображення естетичної суті предметів і явищ навколишньої дійсності у всій сукупності їх елементів, характеризуються взаємозв'язком емоційного і інтелектуального, і відрізняється цілеспрямованістю. Основу естетичного сприймання складають естетичні відчуття.

Естетична свідомість – це сукупність ідей, поглядів, естетичного сприймання, які формуються в процесі безпосереднього спілкування з дійсністю, природою, мистецтвом і можуть характеризуватися різним ступенем складності, що залежить від характеру і рівня знань особистості, її естетичного досвіду. Основу естетичної свідомості складає естетичне сприймання.

Естетична оцінка – це ціннісне відношення людини до певного явища або образу на основі його зіставлення з естетичними нормативами, ідеалами. Естетична оцінка спирається на категорії прекрасного – потворного, красивого – відразливого, піднесено-героїчного – вульгарного, жахливого – комічного в явищах навколишньої дійсності, а також у творах мистецтва.

Естетичний інтерес – це спрямованість особистості на естетичну діяльність, на естетичне освоєння дійсності. Показниками естетичного інтересу

є прагнення особистості до естетичної діяльності, наявність улюблених творів мистецтва, прагнення їх неодноразово сприймати, висловлюватися про них і т.д. Естетичні інтереси породжують естетичні потреби особистості і її естетичне і дієве відношення до навколишнього життя.

Естетична потреба – суб'єктивний чинник, спонукаючий людину до естетичного освоєння дійсності, до конкретного виду художньої діяльності або до різноманітних її видів. Естетичні потреби включають потребу в естетичній інформації, прагнення до багатократного її сприймання; потреба дізнатися нове про конкретний жанр, твір мистецтва, його автора і т.д. Через потік естетичної інформації формується *естетичний смак* як поєднання суб'єктивних естетичних уподобань та оцінок.

Єдність естетичних відчуттів, сприймань, знань, інтересів, потреб і смаків готує особистість до повноцінного прояву естетичної активності. Таким чином, *естетична діяльність* – це творча діяльність по створенню і перетворенню оточуючого за законами краси. Показником естетичної вихованості людини є її естетична активність, яка виявляється в будь-якій діяльності: у житті за законами краси, в естетичних уміннях, придбаних людиною: красиво одягатися, культурно поводитися, створювати естетичну обстановку та ін. Вона припускає сформованість навичок художньої діяльності, що виявляються в образотворчому, музичному мистецтві і т.п.

Вже з раннього віку у дитини повинні розвиватися відчуття прекрасного, перші естетичні смаки, інтереси, уміння розуміти, а щоб розуміти, треба навчитися сприймати, відчувати і цінувати твори мистецтва. Перші естетичні переживання дитини пов'язані із задоволенням, яке доставляють їй якості предмету – його колір, форма і т.д. Гамма кольорів, форма, закладені в будь-якому творі мистецтва, виражає певне відчуття, думку автора і при сприйманні цього твору викликає у дитини схожу з відчуттям художника відповідну реакцію. Зіставляючи життєві явища з їх відтворенням у мистецтві, дошкільник спирається, перш за все, на власний досвід. Він сприймає не тільки змістовно, але і дієво, віддаючи перевагу одним об'єктам і явищам перед іншими. При цьому дитина дуже активна: все побачене прагне розглянути, докладно обстежити з усіх боків, по-своєму, яскраво і образно охарактеризувати свої враження, виразити свої відчуття. Так, у процесі розвитку художнього сприймання зароджується естетична оцінка сприйнятого. Зрозуміло, що оцінки дітей дошкільного віку ще досить примітивні, але сприйняття художніх творів дошкільниками буде глибшим, якщо вони навчатимуться бачити елементарні засоби виразності (колір, кольорне поєднання, форма, композиція і ін.).

Необхідність використання творів образотворчого мистецтва в роботі з дошкільниками обумовлена їх величезною пізнавальною і естетичною цінністю. Так, вітчизняні педагоги-дослідники [2, 5, 8, 9] вважають, що дітей дошкільного віку можна підвести до сприймання й розуміння живопису: розгляд картин великих майстрів сприяє розвитку у дітей естетичного смаку, естетичних відчуттів, естетичного інтересу, дозволяє звернути увагу на те, що раніше залишалось непоміченим, розвиває уміння і бажання дітей розповідати про сприйняте. Н. М. Зубарева відзначає, що розгляд картин сприяє виразності дитячої мови, збільшується кількість визначень, порівнянь, діти вчать розуміти задум художника, настроїв, переданий їм у картині, загалом підвищується культура сприймання, розвивається мислення дітей [2].

О. О. Мелік-Пашаєв розглядає художній розвиток як актуалізацію і становлення здібності дитини створювати і самостійно сприймати (розуміти,

оцінювати) художні твори: «С образовательной точки зрения это означает воспитание человека, способного быть творцом и наследником художественной культуры. Мы рассматриваем само восприятие (постижение) искусства как *творческий*, точнее – *сотворческий* процесс... Это не пассивное «отражение» в интеллектуальном и эмоциональном плане готовых содержаний, а сотворческое воссоздание (именно *воссоздание*, а не воспроизведение, репродуцирование) художественного образа и самостоятельная, индивидуальная оценка авторского замысла, участие в диалоге с автором посредством произведения и по поводу произведения... Говоря о художественно-творческом развитии детей, мы всегда имеем в виду оба его полюса: и создание, и постижение художественного образа, продвижение ребенка по обеим этим линиям» [5, с. 162-163].

Побачити, сприйняти в мистецтві естетичну сторону – це означає сприйняти її в першу чергу в чуттєвих конкретних рисах. Б. М. Теплов, характеризуючи особливості сприймання творів мистецтва, писав: «Якщо наукове спостереження іноді називають «думаючим сприйманням», то естетичне сприймання можна назвати сприйманням чуттєвим, емоційним. Зрозуміти художній твір – значить, перш за все, відчути, емоційно пережити його і вже на цій основі розміркувати над ним» [цит. по 2, с. 18]. У цих цілях для дітей дошкільного віку використовуються твори різних видів образотворчого мистецтва: живопис, декоративне прикладне мистецтво, книжкова графіка, в процесі ознайомлення з якими дітей вчать розуміти єдність змісту і форми, виразних засобів, формують естетичне сприймання, естетичні оцінки. Підбираючи твори мистецтва для ознайомлення дітей, враховуються їх художні особливості, доступність для дитячого сприймання як за змістом, так і за образотворчими засобами. Так, наприклад, у роботі з дошкільниками можна використовувати репродукції картин художників-пейзажистів І. Шишкіна, І. Левітана, О. Саврасова, І. Грабаря і ін., картини жанрового характеру Т. Яблонської, А. Пластова та ін., натюрморти К. Коровіна, П. Сезанна, книжкову графіку (малюнки О. Чарушина, В. Сутєєва, Ю. Васнецова і ін.) [2, 8, 9].

При відборі репродукцій для дітей дошкільного віку потрібно, перш за все, щоб картини були не багатопланові, прості за композицією, яскраві, без зайвих деталей, що забезпечить доступність дитячого сприймання. Знайомлячи дітей з живописом, їм розкривають засоби передачі змісту картини, привертають їх увагу до композиції, колориту, емоційного стану, вираженого художником у певній колірній гаммі.

Характер сприймання картини змінюється з віком дитини. Виділяють три ступеня сприймання: I ступінь – коли діти називають окремі предмети, зображені на картині (приблизно у 3 роки), II ступінь – діти намагаються описати предмети і встановити перші зв'язки (у 4-5 років), III ступінь – коли діти вже можуть пояснити зміст картини (6-7 років). Як бачимо, у своєму умінні сприймати картини дитина проходить декілька етапів: спочатку, вона лише перераховує предмети, зображені на картині, дає коротку їх характеристику; потім, під впливом навчання дитина починає більш повно, точно і образно характеризувати зображене, використовуючи для цього різні виразні засоби. Розповіді за картиною збагачують і розвивають мову дітей, навчають логічно мислити, послідовно і зв'язно викладати свої думки.

В. С. Мухіна, досліджуючи особливості сприймання дошкільниками малюнків, відзначала, що розвиток художнього сприймання в дошкільному віці відбувається за трьома напрямками: по-перше, змінюється відношення до ма-

люнка як до відображення дійсності, по-друге, розвивається уміння правильно співвідносити малюнок з дійсністю, бачити саме те, що на ньому зображене, і, нарешті, удосконалюється інтерпретація малюнка, розуміння його змісту [7].

Л. В. Компанцева, досліджуючи поетичний образ природи в дитячому малюнку, дійшла висновку, що естетичне сприймання природи в поетичному описі допомагає дошкільникові осмислити власні життєві спостереження, поетичне слово допомагає узагальнити дитячі враження від спостережень та спонукає до відображення їх у малюнку. Розгляд картини про природу конкретизує поетичне сприймання, робить його більш осмисленим: знайомлячись одночасно з ілюстрацією і поетичним твором, дитина реально представляє різні способи передачі виразності образів і прагне відтворити це в своїх малюнках [3].

Дослідження показали, що сприймання істотно змінюється залежно від постановки питань до дітей за змістом картини. Так, на питання «Що намальоване?» діти відповідають перерахуванням, на питання «Що роблять?» – намагаються описувати зображене, а на питання «Про що?» – намагаються зрозуміти і дати свої тлумачення. Зрозуміти настрій картини допомагають такі питання: «Весела ця картина або сумна? Чому художник так назвав свою картину?». Різноманітні питання сприяють розумінню задуму художника, допомагають дітям зрозуміти суть картини, основну її тему, «по-новому» поглянути на картину: не механічно відзначати на ній все зображене, а намагатися побачити головне, цікаве з точки зору дитини.

Повнота і змістовність сприймання картини, якість дитячих розповідей, значною мірою, обумовлюються бесідою в процесі її розгляду. Бесіда повинна включати питання, що вимагають *відповідей-описів* об'єктів, дій тощо; питання, що вимагають *відповідей-роздумів*, які примушують дитину порівнювати і зіставляти факти, робити висновки, будувати свої припущення; питання *причинно-наслідкового характеру*. Крім того, розглядаючи з дітьми картину, слід групувати питання так, щоб при відповіді у дитини вийшла закінчена розповідь за сюжетом картини або по одному з її фрагментів, а щоб не порушувалася цілісність сприймання картини, після кожного такої розповіді-фрагмента необхідно передбачити фразу-зв'язку, об'єднуючу першу розповідь з наступною.

Охарактеризуємо більш конкретно психологічні особливості сприймання сюжетних картин дітьми дошкільного віку від 3 до 6-7 років та завдання щодо їхнього естетичного художнього розвитку.

Так, для дітей молодшого дошкільного віку сюжетна картинка є ефективним засобом пізнання навколишньої дійсності. Сприймання, і як діяльність, і як психічний процес, розвивається дуже рано і рівень його розвитку у молодших дошкільників вже достатній, щоб було можливе здійснення сприймання нескладних репродукцій, картин, ілюстрацій. Так, трирічна дитина може сприймати зміст картини, де персонажі об'єднані одним або двома-трьома однорідними діями, але їй ще важко відрізнити істотне від неістотного, головне від другорядного. Взагалі, молодші дошкільники намагаються пізнати й отримати знання про властивості предметів не стільки за допомогою сприймання, скільки за допомогою безпосередніх практичних дій з цими предметами; сприймання поєднується у них з практичними діями і вони як би допомагають один одному. Тому краще всього на картині з сюжетним змістом сприймаються об'єкти, що діють, оскільки функціональні ознаки мають для дітей найбільшого значення, тому й процес розгляду слід супроводжувати короткими образними визначеннями не тільки самого предмету, але і його

дій, що надасть можливість дитині краще запам'ятати предмет і самостійно розповісти про нього. Для активізації сприймання, мислення дітей при розгляді картини обов'язкові запитання про те, що робить персонаж, про його місцеположення: відповідаючи на ці питання, дитина не тільки описує дії, але й намагається пояснити, більше розповісти про них.

Щодо естетичного розвитку у молодшому дошкільному віці важливим завданням буде збагачення, уточнення і закріплення представлень дітей про колір, форму предметів, про параметри величини і деякі просторові орієнтири: дітей навчають розрізняти основні та проміжні кольори, порівнювати предмети, хоча порівняння ще здійснюється без аналізуючого розгляду об'єктів. Розвиток дітей молодшого дошкільного можна розглядати як підготовчий етап естетичного засвоєння оточуючої дійсності.

У середньому дошкільному віці дитина вже досить добре сприймає художні сюжетні картинки, наприклад, ілюстрації до казок, оповідань. Вона осмислює, хоч і фрагментально, сюжет, розповідає про те, що зображено на картинці, дає свої оцінки. Зорове та інші види сприймання супроводжуються у дитини вже поясненнями, оцінними думками. Так, якщо на одному малюнку предмет зображений художньо, виписані всі його деталі, а інший намальований схематично, діти віддають перевагу першому малюнку і обґрунтовують чому. Завдання розвитку естетичного сприймання у середньому дошкільному віці будуть ті ж самі, що для молодших дошкільників, а саме: збагачення, уточнення і закріплення представлень дітей про колір, форму предметів тощо, а також завдання навчати самостійно передавати в малюнку, ліпленні, аплікації схожість з реальними предметами або явищами, бажання відобразити свої враження, емоційне відношення.

В старшому дошкільному віці у дітей збагачуються і систематизувалися знання про навколишню дійсність, розвивається спостережливість, поглиблюються відчуття, удосконалюється образотворча техніка. Старший дошкільник вже має деякий досвід сприймання образів, йому зрозумілі прості ілюстрації, нескладні репродукції. Рівень психічного розвитку дитини 4-6 років дозволяє їй наочно представити ті конкретні предмети, явища, які описуються у творах мистецтва, естетично їх оцінити, тому в старшому дошкільному віці вже проводиться спеціальна підготовка до сприймання художніх картин: дітям пропонують запитання, бесіди, що заохочують, спонукають дітей, а також слухання музики, читання поезії, художніх творів тощо. З дітьми старшого дошкільного віку робота з розвитку естетичного сприймання ускладнюється: наприклад, із старшими дітьми проводяться екскурсії в природу, що «готує» дитяче сприймання до опосередкованого знайомства з пейзажами. Так, у результаті цілеспрямованої роботи діти накопичують чуттєвий досвід, нові враження, що отримуються в результаті активних спостережень, і на основі яких зіставляють нескладні поетичні і художні образи. Так, наприклад, при ознайомленні дітей з поетичним твором, в якому описаний знайомий дітям художній образ або нескладна картина природи, можна одночасно демонструвати яскраву ілюстрацію до нього. В старшому дошкільному віці роль ілюстрації до твору значно змінюється: дітям вже доступний розгляд не однієї, а двох-трьох ілюстрацій або репродукцій, причому можливо використовувати не тільки безпосередньо ілюстрації до тексту, але й репродукції з картин, що допомагають осмислити літературний твір, його виразні і образотворчі засоби. Така комплексна дія емоційних, зорових і слухових образів сприяє розвитку у дітей естетичного сприймання, відчуттів, естетичного смаку, уподобань та естетичних оцінок.

Як ми вже відзначали, провідним прийомом при розгляді картини є питання до дітей. Для старших дошкільників вони повинні бути ретельно продумані, їх призначення – допомогти дітям з'ясувати загальний сенс картини, сприяти цілеспрямованому опису предметів (явищ), направити увагу дітей на взаємозв'язок між зображеними об'єктами тощо. Так, основним завданням може бути заохочення прагнення дитини побачити картину «по-своєму» і розповісти про неї – для цього слід передбачити такі питання, які допоможуть дитині побачити в картині щось несподіване, дивовижне, дозволить висловити своє враження, відчуття. Отже, враховуючи ще недосконалість мислення, уяви, мовлення та обмеженість дитячого досвіду, важливу роль у процесі сприймання, відграє керівництво дорослого, який уточнює і систематизує дитячі враження, спонукає відшукувати влучні визначення для виразу естетичних емоцій, відчуттів. У результаті багатократних повторень образів дитина починає представляти такі ознаки предметів і явищ, які нею раніше не сприймалися, тобто, можна сказати, що мова, відображаючи «понятійну» суть речей, допомагає впізнати знайомий образ у нових варіаціях. Так, Н. М. Зубарева відмічала, що використання образної мови є показником певної зрілості естетичного переживання, бо щоб використовувати в мові образ, треба його відчутти, а для того, щоб відчутти, треба його глибоко осмислити [2].

На основі аналізу психолого-педагогічних розробок Н. А. Ветлугіної, Н. М. Зубарьової, Г. С. Костюка, В. О. Моляко, В. С. Мухіної, Г. Т. Овсепян, С. Л. Рубінштейна, Є. О. Фльоріної та результатів нашого емпіричного дослідження [1] щодо проблематики творчого художньо-естетичного сприймання у дошкільному віці можна зробити такі **висновки**:

1. Сприймання дітьми дошкільного віку картин у цілому ще поверхневе і недосконале, дошкільники не завжди вміють правильно «читати» зображення, розуміти його сенс, співвідносити його з образами реальної дійсності, сформованими в життєвому досвіді; передавати своє особистісне відношення до зображеного. Залежно від підготовки дітей, їх інтелектуального розвитку, від близькості і глибини розуміння зображеного на картині, діти по-різному описують картини. Чим старше діти, тим яскравіше і багатше їх уява, тим цілісніше і цікавіше їх розповіді з використанням порівнянь, епітетів, дієслів. Діти так само по-різному емоційно реагують на образотворчі засоби, проявляють відношення до зображеного, виражаючи позитивні емоції: радість, здивування, захоплення.

2. Молодші дошкільники ще не можуть охопити і осмислити композицію, що включає багато фігур, предметів. При розповіді вони відволікаються, обмежується простим перерахуванням зображених фігур, предметів, або починають вигадувати, фантазувати, «зачепившись» за якусь окрему деталь. У старшому дошкільному віці діти вже в змозі інтерпретувати малюнки, достатньо складні за композицією, розглядати їх послідовно і детально, давати правильні пояснення, якщо сюжет картини не виходить за рамки їхніх знань, життєвого досвіду. У процесі навчання старші дошкільники активніше і усвідомленіше сприймають картину, встановлюють взаємозв'язок між фактами, порівнюють, виділяють головне, істотне, надають свої пояснення; у них розвивається вміння правильно співвідносити малюнок з дійсністю, бачити саме те, що на ньому зображене, удосконалюється розуміння змісту малюнка.

3. Наприкінці дошкільного віку сприймання характеризується вже такими властивостями як цілісність, структурність і усвідомленість. Сприймання стає осмисленим, цілеспрямованим процесом, у якому виділяються

довільні дії – розгляд, пошук – від схематичного, нерозчленованого воно переходить до цілісного цілеспрямованого спостереження. На різних стадіях розвитку художнього сприймання у дитини змінюється: а) зміст, доступний для інтерпретації, і глибина пізнавального проникнення в нього; б) складність композиції, яка може бути “схоплена” дитиною в цілому, в єдності і взаємозв’язку всіх її частин; в) естетична оцінка сприйнятого: тут має місце і емоційна забарвленість й особисте відношення дитини. Діти старшого дошкільного віку здатні до елементарної естетичної оцінки художнього образу, до усвідомлення деяких естетичних засобів, у них з’являються стійкі переваги до конкретних творів і певних жанрів, виразно виявляється прагнення до самостійної художньої творчості. Діти починають не тільки бачити, але й усвідомлювати первинні естетичні якості у художніх творах, у них формується інтерес до красивого в навколишньому житті і в мистецтві, до різних видів художньої і ігрової діяльності.

4. У процесі сприймання такого складного об’єкта, яким є сюжет на картині, виразно виступають діалектичні відношення частин і цілого, аналізу і синтезу, споглядання і мислення. Для розуміння змісту малюнка, який сприймають, суттєву роль відіграє його назва, як узагальнене формулювання основної ідеї картини (синтез). Назва спонукає дитину знову до докладнішого її розглядання (поглиблений аналіз). Така розумова діяльність забезпечує тривале збереження образу, що склався, і його подальше використання дітьми в різних видах практичної і художньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ваганова Н. А. Психологічні особливості сприймання старшими дошкільниками картин // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. праць / За ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 6. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – С. 46-51.
2. Зубарева Н. М. Дети и изобразительное искусство / Н. М. Зубарева. – М.: Просвещение, 1969. – 111 с.
3. Компанцева Л. В. Поэтический образ природы в детском рисунке / Л. В. Компанцева. – М.: Просвещение, 1985. – 96 с.
4. Краткий педагогический словарь: Учебное справочное пособие / Андреева Г.А., Вяликова Г.С. – М.: Институт общегуманитарных исследований, 2005. – С. 25.
5. Мелик-Пашаев А. А. Психологические основы художественного развития // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. праць / За ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 4. – Ж.: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2008. – С. 161-169.
6. Моляко В. О. Концепція творчого сприймання // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. праць / За ред. В.О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 5. – Ч. I. – Ж.: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2008. – С. 7-14.
7. Мухина В. С. Восприятие рисунка / В. С. Мухина // Детская психология. – М.: Просвещение, 1985. – С. 236-238.
8. Система эстетического воспитания в детском саду / Под общ. ред. Н.А. Ветлугиной. – М.: Просвещение, 1977. – 372 с.
9. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника / Е. А. Флерина. – М.: Просвещение, 1961. – 215 с.

Ваганова Н. А. РАЗВИТИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВОСПРИЯТИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ

В статье представлены результаты исследования психологических особенностей творческого восприятия и понимания дошкольниками сюжетных картин. Показано, что развитие художественного восприятия в дошкольном возрасте происходит по нескольким направлениям – развитие эстетической восприимчивости, формирова-

ние эстетических чувств и развития способности к интерпретации картин, пониманию изображенного.

Ключевые слова: творческое восприятие, понимание, эстетическое развитие, дошкольный возраст.

Vaganova N. A. DEVELOPMENT OF AESTHETIC ARTISTIC PERCEPTION IN PRESCHOOL AGE

In the article the results of investigation of psychological peculiarities of creative perception and of understanding of pictures by pre-school children are presented. It is shown that development of artistic perception in preschool age is development of aesthetic receptivity, forming of aesthetic senses and development of ability for interpretation of pictures, understanding of represented.

Keywords: creative perception, understanding, aesthetic development, pre-school age.

УДК 159.922.6.+37.015.3:37.064.3:371

Воронюк І. В. (м. Київ)

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛЕЙ КРЕАТИВНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПРОГРАМНИХ
СИСТЕМАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

У статті, на основі порівняння технік взаємодії вчителів і учнів з функціонуванням сучасних програмних систем дистанційного навчання, визнано їх надмірно пасивними інструментами навчання, що не містять ефективного орієнтованого на особистість ціннісного, нормативного і культурного впливу і не використовують механізми функціонування пам'яті й особистості, що суттєво обмежує їх освітній потенціал. На основі результатів факторно-аналітичного дослідження особливостей розгортання активних педагогічних впливів на учнів, запропоновано новий спосіб організації креативної активної взаємодії програми з користувачем у формі базового алгоритму «активної» взаємодії і окремих ключових ідей для розробки комп'ютерних програм.

Ключові слова: система дистанційного навчання, активний вплив програми на користувача, алгоритми програмування взаємодії.

Постановка проблеми. Сучасні процеси вдосконалення програмних систем дистанційного навчання вказують на загальну перспективу трансформації системи освіти – переходу від фронтальної, масової, під керівництвом вчителя технології засвоєння знань, формування вмінь і розвитку особистості до виключно самостійної, повністю індивідуальної, без обмежень тривалості у часі моделі дистанційного навчання (Велитченко Л., Фіньков А. [4], Вимятнін В., Демкін В., Нявро В. [6], Гуржий А., Довгий С., Копейка О. [8], Калмиков А. [10], Машбиць Ю. [11; 12], Смульсон М. [9; 13], Полат Е. [14] та ін.). Удосконалення технологій, все більша їх доступність через зниження вартості комп'ютерів, мініатюризація електронних пристроїв, технології тривимірності, віртуальної реальності, безклавіатурності, покращення каналів передачі даних та інше підтверджують реальну перспективу повної індивідуалізації навчання. Поряд з прогресом технічних засобів помітне певне відставання програмно-алгоритмічних реалізацій психолого-педагогічних моделей організації взаємодії програмних систем і користувачів систем дистанційного навчання.

Серед позитивних сторін і аспектів уже наявних технічних систем для реалізації дистанційних технологій освіти необхідно відмітити: достатньо прості можливості демонстрування тексту, рисунків, відео, кліпів, аудіопотоків, музики; свободу маніпулювання об'єктами на екрані; надання учню ін-